

Lichenen in de Kop van Noord-Holland (1)

D. Wolfskeel & L. Spier

Until now the outermost north of the province Noord-Holland, with the exception of the island of Texel, was little known so far as lichens are concerned. In three short articles the situation in this part of the country will be recorded. An excursion was made to elms (*Ulmus procera*) in the Anna Paulowna-polder. *Ramalina lacera*, which is on the Red List, was found. Other interesting species were *Parmelia soredians*, which is rapidly spreading over the country, and *Lepraria rigidula*, which covered a great part of an elm-tree. The find of *Dimerella pineti* was quite unexpected in these parts.

Dat Hollands Noorderkwartier voor lichnologen niet het minst interessante deel van Nederland is en dat het voor hen talrijke verrassingen in petto blijkt te hebben, moet bij trouwe lezers van Buxbaumia wel bekend zijn. Niettemin was het hoge noorden van Noord-Holland (Texel laten we buiten beschouwing) wat korstmossen betreft tot voor kort een vrijwel witte vlek op de kaart. (Overigens geldt dit ook voor mossen: zie Natura 93 (1996), blz. 128-129.). In een serie korte artikelen - voorlopig drie, misschien later meer - willen we verslag uitbrengen van min of meer recent onderzoek, vooral met de bedoeling een bijdrage te leveren aan de lichenologische kartering van Nederland.

We beginnen met informatie over lichenen op iepen in de Anna Paulowna-polder (gemeente Anna Paulowna).

In deze betrekkelijk jonge polder, bedijkt in 1845, bestaan min of meer rechthoekige patronen van wegen die merendeels van zuidwest naar noordoost lopen; deze worden gekruist door wegen die van noordwest naar zuidoost gaan. Langs al deze wegen zijn of waren vele honderden iepen aangeplant, i.c. veldiepen (*Ulmus procera*), die kwetsbaar zijn voor de dodelijke schimmelinfectie die door de iepespintkever wordt

overgebracht. De iepziekte heeft er dan ook helaas toe geleid dat er al veel iepen gerooid zijn, waardoor de beplanting hier en daar flinke gaten vertoont, wat niet alleen een - naar wij hopen tot dusver alleen kwantitatief - verlies aan korstmossen betekent, maar ook landschappelijk een enorme schade inhoudt. Immers, in de toch al zo kale Kop van Noord-Holland komt het verlies van elke boom extra hard aan. De merendeels naar schatting 80 tot 100 jaar oude, door de westenwind oostwaarts gekromde iepen waren - en zijn gelukkig nog - beeldbepalend. Het gaat om de volgende wegen: Kneesweg, Kerkweg, Veerweg, Zwinweg, Lotweg en Kruisweg. Aan de Kerkweg komen nauwelijks nog iepen van enige omvang voor; wel heeft de gemeente daar in 1995 op de opengevallen plaatsen 306 nieuwe iepen aangeplant. Aangezien de *Ramalina*-vegetaties, zelfs vanuit een rijdende auto gezien, op veel plekken al ronduit spectaculair waren, nam de eerste auteur zich een paar jaar geleden voor de iepen in de Anna Paulowna-polder eens nader te bekijken, hetgeen tot een gedeeltelijke inventarisatie op 14 februari 1995 leidde. Op 12 juni 1996 kreeg deze inventarisatie een vervolg, doordat de tweede auteur belangstelling getoond had, die hij weldra in daden omzette. Bovendien noopte

het verdwijnen van de oude iepen tot enige spoed. Zo probeerden wij beiden op genoemde datum de soortenlijst die op 14 februari 1995 ontstaan was, nog wat uit te breiden, hetgeen gelukte: het aantal soorten steeg van 19 naar 32. Op beide vermelde data bekeken we tientallen iepen, voornamelijk aan de Kneesweg, de Veerweg en de Kruisweg. Er bleken geen opvallende verschillen in de soortensamenstelling per locatie (een reeks bomen) te zijn, wel per boom, zoals te verwachten was. Op de bezochte locaties kregen we dus steeds min of meer hetzelfde beeld te zien. Dit ondersteunt onze veronderstelling dat de hieronder gepresenteerde soortenlijst redelijk compleet is. Systematisch afzoeken van alle iepen zou dus wellicht weinig aanwinsten opleveren.

Resultaten

Enkele soorten verdienen o.i. hier aparte vermelding. Alleen op 14 februari 1995 is *Ramalina lacera* aangetroffen (in uurhok 14-34). Deze zeldzame epifyt van iep en eik kan thans van uurhokfrequentieklasse (UFK) 2 naar 3 bevorderd worden; Kok van Herk heeft landelijk sinds 1990 een lichte vooruitgang vastgesteld (mond. med.). Maarten Brand heeft de determinatie chemisch gecontroleerd.

Maarten heeft eveneens de determinatie van de zeldzame epifyt *Lepraria rigidula* (UFK 3; aangetroffen op 12 juni 1996) bevestigd. Ook deze soort is tot dusver slechts op één iep gevonden, waar ze een flink deel van de stam bedekte.

De opmars van *Parmelia soredians*, die binnen 10 jaar bevordering van UFK 1 naar 8 heeft bereikt (welke Nederlandse naam kunnen we deze soort geven?), is ook in de Anna Paulowna-polder zichtbaar aan een goed ontwikkeld exemplaar.

Optimaal ontwikkeld en talrijk zijn op vele iepen *Ramalina farinacea* en *Ramalina fastigiata*. De eerste is soms dominant over alle andere soorten; de tweede heeft hier en

daar apotheciën met een middellijn van 1 cm! De (het) thallus van *R. farinacea* bereikt ter plaatse soms een atypische breedte van ca. 1 cm, waardoor deze soort sterk op *R. lacera* kan gaan lijken. Opgepast dus met de bestaande determinatietabellen!

Dimerella pineti op een zeer geëxponeerde wegboom hadden we niet verwacht; deze soort had dan ook een beschut plekje gevonden aan de achterkant van een stuk schors. Minder gewoon als epifyt is *Caloplaca saxicola*, die blijkbaar profiteert van verrijking met stikstof.

In onderstaande soortenlijst zijn de gegevens uit de uurhokken 14-34 en 14-24 zo veel mogelijk samengevoegd. Soorten zonder uurhokaanduiding zijn in beide uurhokken aangetroffen.

Tot besluit willen wij graag Maarten Brand en Kok van Herk bedanken voor de controle van enkele determinaties.

Soortenlijst

- Buellia griseovirens [14-34]
- B. punctata
- Caloplaca saxicola [14-34]
- Candelariella reflexa
- C. vitellina
- C. xanthostigma
- Cliostomum griffithii [14-34]
- Dimerella pineti [14-24]
- Diploicia canescens
- Lecanora carpinea
- L. chlorotera
- L. expallens
- Lecidella elaeochroma
- L. scabra
- Lepraria incana
- L. rigidula [14-34]
- Parmelia acetabulum [c. sp.]
- P. soredians [14-24]
- P. subaurifera
- P. subrudecta [14-24]
- P. sulcata
- Phaeophycia orbicularis [c. sp.]
- Physcia adacendens
- Ph. caesia
- Ph. tenella [c. sp.]
- Physconia grisea

Ramalina farinacea
R. fastigiata
R. lacera [14-34; Rode Lijst]

Xanthoria candelaria [c. sp.]
X. parietina
X. polycarpa